

Teorien om historiens vingesus

Douglass S. North, John J. Wallis, Barry Weingast, 2009

Violence and Social Orders. A Conceptual Framework For Interpreting Recorded Human History.

Cambridge University Press.

307 sider, kr. 249,95.

Det seneste årti har dele af den empiriske samfundsvidenskab været optaget af de helt store spørgsmål. Siden Jared Diamond i *Guns, Germs and Steel* fra 1997 trak en lang teoretisk linje fra den neolitiske revolution (overgangen fra jæger-samler samfund til stationært agerbrug for mellem 8 og 10.000 år siden) over kolonitiden til nutidens internationale indkomstforskelle, har den fjerne historie været *in vogue* i den komparative empiriske forskning.

Det er blevet forsøgt påvist empirisk (af Nathan Nunn, *Ruggedness: The Blessing of Bad Geography in Africa*), at slavehandelen i Afrika (1400-1900) stadig i dag har en selvstændig og vedblivende negativ effekt på de politiske institutioner i Afrika. Acemoglu, Johnson og Robinson har i en uhyre indflydelsesrig artikel (*The Colonial Origins of Comparative Development*) hævdet, at sygdomsmiljøet og dødeligheden blandt europæiske nybyggere i 1800-tallets kolonier har betydning for kvaliteten af de politiske institutioner i de pågældende lande i dag: Hvis dødeligheden var høj, grundlagde europæerne ikke nybygger-samfund; de holdt sig på afstand og nøjedes med at lænse landet for rigdomme gennem deres handelsstationer. Hvis den historiske dødelighed var lav, slog europæerne sig ned permanent og medbragte dermed relativt velfungerende institutioner samt spirende idealer om repræsentation. I det første tilfælde blev kimen lagt til fortsat udbygning (som i Congo), i det andet tilfælde blev kimen lagt til et åbent samfund med respekt for ejendomsrettigheder (som i USA). Det er sågar (af Louis Putterman) blevet hævdet, at forskelle i tidspunktet for den neolitiske revolution på tværs af lande stadig kan spores i de økonomiske vækstrater, selv efter flere tusinde år. I alle tilfælde er der tale om statistisk avancerede og metodisk grundige påvisninger af, at historien på flere hundrede års afstand trækker spor ind i nutiden.

Inden for den økonomiske vækstteori har den empiriske litteratur om historiens vægt inspireret til teorier, der anlægger det helt store fugleperspektiv, såkaldt *unified growth theory*. De traditionelle vækstmodeller beskriver udmærket perioden fra den industrielle revolution til i dag, men det er jo kun en flig af historien. Forenet vækst-

teori bestræber sig på i én teori at favne og forklare både den Malthusianske nulvækst-periode og moderne vækst og samtidig, endogent, at forklare overgangen fra det ene til det andet.

Det er i denne tradition for *grand theory*, at bogen *Violence and Social Orders* indskriver sig. Og skulle man være i tvivl om, præcist *hvor* stor teorien er, så se på undertitlen: *A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History*. Så kan brødet jo dårligt slås større op! Intet mindre end menneskehedens hele nedskrevne historie – fortættet, fortolket og forstået i ét og samme framework udlagt over blot syv kapitler og på kun 300 sider. Det er ambitiøs samfundsteori om historiens vingesus, men forfatterne er heller ikke hvem som helst: Douglass North, John J. Wallis og Barry Weingast. North modtog i 1993 Nobelprisen i økonomi og er intellektuel stamfader til den institutionelle økonomi og det seneste årtis institutionelle drejning i vækst- og udviklingsforskningen. Wallis er en prominent økonomisk historiker, og Barry Weingast behøver ikke nærmere introduktion for politologiske læsere.

Sammen har de begået en ualmindeligt ambitiøs bog, der tager livtag med det vel nok største spørgsmål i samfundsvidenskaben: Hvorfor er nogle samfund politisk og økonomisk udviklede, mens andre ikke er?

Resultatet er momentvist oplysende og tankevækkende men som værk og selvstændigt framework betragtet, overbeviser bogen ikke.

Bogens præmis er volden. Vold er det grundlæggende problem i menneskelige samfund, og al samfundsmæssig organisering må i første omgang dreje sig om at begrænse og inddæmme volden. Måden hvorpå det sker har, hævder forfatterne, vidtrækkende konsekvenser for samfundets politiske og økonomiske udvikling.

Der skelnes mellem tre samfundsindretninger, *social orders*, karakteriseret ved deres forskellige måder at inddæmme volden. Den første, *foraging order*, knytter sig til jæger-samler samfund fra tiden inden den neolitiske revolution og det stationære jordbrug. I disse samfund af grupper på omkring 25 personer begrænses volden

naturligt af den gentagne interaktion mellem individer, der kender hinanden. Alle kender alle, og der er brug for alle, både offer og gerningsmand, så voldelig adfærd sanktioneres hårdt. Antropologen Christopher Boehm har karakteriseret disse samfund som aggressivt egalitære – fysisk overlegne individer balanceres af gruppen således at både føde og beslutningskompetence bliver ligeligt fordelt.

Med overgangen til landbrugssamfund vokser de menneskelige samfund, og volden kan ikke længere inddæmmes alene af gentagen, mellemmenneskelig interaktion. I stedet, hævder forfatterne, må ligheden ophæves, for at volden kan begrænses. Det sker ved, at en koalition af magtfulde individer oppebærer eksklusive privilegier – såsom retten til naturressourcer, retten til at bestemme, hvem der må handle hvor og med hvem, eller retten til udlægge de religiøse skrifter. Eksklusiviteten betyder, at privilegiet giver et afkast (en slags *monopoly rents*), og det er disse afkast, der holder koalitionen sammen og sikrer stabiliteten i samfundet. Samfundet er stabilt, så længe den relative værdi af privilegierne modsvarer det relative magtforhold internt i koalitionen; hvis denne *double balance* af relativ velstand og relativ magt forstyrres, forstyrres freden. Disse samfund kalder forfatterne *Limited Access Orders*, fordi de er karakteriseret ved eksklusiv (og dermed begrænset) adgang til ressourcer og til at organisere sig. De er organiseret omkring en skrøbelig fred, og eksklusiviteten begrænser både konkurrence (økonomisk og politisk), innovation og arbejdsdeling. Ikke de bedste forudsætninger for udvikling.

Desværre er definitionen af *Limited Access Orders* frustrerende vag, og når forfatterne gentagne gange hævder, at 85 procent af verdens befolkning endnu i dag lever i sådanne samfund, burde de også have lagt hovederne på blokken og leveret en klar definition, en klar operationalisering og en klar optælling af hvilke lande, der er hvad.

Den tredje og sidste samfundsorden, *Open Access Orders*, er på kort form karakteriseret ved, at elitens privilegier er blevet af-personaliserede og blevet til rettigheder. Organisering, handel, ejendom og deltagelse er ikke længere personlige privilegier forbeholdt denne eller hin adelsperson; det er rettigheder, der er tilgængelige for alle uanset navn, slægt eller andre personlige karakteristika. Transitionen fra *Limited* – til *Open Access Orders* (og dermed altså de første skridt mod politisk og økonomisk udvikling) begynder, når navngivne eliters personlige privilegier knyttes til embedet snarere end til personen. Transitionen slutter, når retten til embedet og dermed retten som sådan er principielt tilgængelig for alle. Retten til organisering, til erhverv og deltagelse er nu fri og lige, og det er dette nexus af *lige ret* på marke-

det, i civilsamfundet og i det politiske liv, der udgør det historiske fundament for velstand og demokrati. Det er i overgangen fra privilegium til rettighed, at forfatterne finder forklaringen på, hvorfor nogle lande er udviklede, mens andre ikke er. Med stor fanfare hævder forfatterne, at „[w]e believe the omitted factor [to explain the simultaneous relationship between democracy and high income] is the pattern of social relations in the open access order.“ (side 13).

Bogen imponerer ved sit ambitionsniveau og er momentvis glimrende. Der er saft og kraft i den historisk-teoretiske pointe, at staten ikke er en enhedsaktør, men en organisation af organisationer, og at det weberianske voldsmonopol derfor ikke kan definere staten. Tværtimod har voldspotentialet i det meste af historien været spredt på tværs af eliter inden for samme samfund, og volden er i praksis blevet holdt i skak af, at eliternes relative voldspotentialer er blevet modsvaret af den relative værdi af deres privilegier. Der er praktisk relevans i pointen om, at *udvikling* ikke betyder at adoptere specifikke institutioner såsom universel valgret, men derimod at institutionalisere åben adgang gennem afpersonaliserede relationer og juridiske personer. Og der er noget at tænke over for politiske økonomer og *rational choice*-teoretikere, der hævder, at demokratiske institutioner er opstået som *credible commitment* for at forhindre revolution: Ex ante må regenten love ikke at brandbeskatte ejendom, for hvem gider investere og uddanne sig, når kongen kan skumme fløden og ekspropriere, hvad man tjener? Men ex post er løfterne tomme ord, så kongen eksproprierer alligevel; han er ikke forpligtet til at lade være og har ikke incitament til andet. Heldigvis indser folket allerede ex ante, at kongens løfte er utroværdigt og afsætter ham derfor gennem revolution. Det betyder, siger de politiske økonomer, at regenten må gøre sine løfter troværdige – og det kan kun gøres ved delvis at fraskrive sig muligheden for at ekspropriere. Det vil i praksis sige at give repræsentative forsamlinger indflydelse på skatteopkrævningen i landet. Den demokratiske kim, siges det altså, er blevet lagt som en frivillig begrænsning af magten for at forhindre revolution.

Javel, siger North, Wallis og Weingast, men hvordan kan kongen indgå troværdige forpligtelser om at begrænse magten, når privilegier knytter sig til personer og ikke til institutionen? Forpligtelsen vil dø med kongen, efterfølgeren vil ekspropriere, og da folket gennemskuer dette, kommer revolution allerede i dag. Der mangler så at sige en historisk mellemregning hos *rational choice*-teoretikere: *Credible commitments* forudsætter juridiske personer løsrevet fra embedets kødelige person, og det forudsætter videre en afpersonalisering af privilegier. Således hævdes det, at afpersonalisering af embeder ikke

blot en historisk, men også en teoretisk forudsætning for demokrati.

Alt sammen relevant, og sådan er bogen glimtvis – relevant, lærd og oplysende. Alligevel overbeviser værket ikke til fulde. Dertil er teorien simpelthen for løs og den empiriske anvendelse og illustration for sporadisk. Desuden er fremstillingen knudret som en knortekæp, og det kræver både velvillighed og fantasi at følge argumentet

og den røde tråd rundt i de mange århundreder af vores menneskelige historie. Måske er *recorded human history* simpelthen for stor en mundfuld for ét og samme framework?

Jacob Gerner Hariri, ph.d. studerende på Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

Deliberativt demokrati i ekkokammeret

Cass R. Sunstein, 2009

Going to Extremes – How Like Minds Unite and Divide

Oxford University Press,

198 sider, \$21.95.

Den amerikanske juraprofessor og rådgiver for præsident Obama, Cass Sunstein, har publiceret en ny bog, hvori han beskriver, hvad der kan forårsage ekstremisme og radikaliserende i den måde, vi i demokratiet drøfter og behandler information. I de seneste år er det blevet stadig mere udbredt i den vestlige verden og ikke mindst i toneangivende politologiske og sociologiske studier at fejre idealet om det „deliberative“ (drøftende) demokrati. Den grundlæggende antagelse i denne demokratiteori er, at deltagelse og samtale baseret på fornuftig og meningsfuld udveksling mellem mennesker, hvad enten de har fælles eller konkurrerende holdninger, er med til at gøre demokratiet mere robust. Argumentet bygger på, at den demokratiske offentlighed ved at lade alle berørte personer komme til orde ikke kun skaber et mere oplyst grundlag for politikerne at handle ud fra, men samtidig skaber større demokratisk legitimitet og sindelag. Diskussion er ifølge denne betragtning central for moderate og afbalancerede synspunkter, eftersom diskussion består i at udveksle, kritisere og revidere argumenter i en åben og fordomsfri dialog.

Spørgsmålet, som Sunstein har sat sig for at undersøge i *Going to Extremes*, er nu, hvorvidt drøftelse altid er godt for demokratiet. Eller om drøftelse og diskussion kan være demokratisk undergravende i den forstand, at de drøftende fællesskaber i visse tilfælde gør medlemmerne mere ekstreme, end de i forvejen er. Den kontroversielle hypotese er, at en person ved at opsøge informationskilder eller meningsfællesskaber, som vedkommende umiddelbart sympatiserer med, f.eks. politiske partier eller religiøse grupper, ofte vil blive mødt af andre personer med

samme sympatier og antisympatier. Over tid bevæger gruppen som helhed sig derfor i en mere ekstrem retning i forhold til medianen af synspunkter hos medlemmerne førend deres indtrædelse i gruppen.

Med andre ord kan diskussion og debat blandt ligsindede skabe gruppepolarisering, hvor interne uenigheder udviskes, og hvor gruppen som helhed producerer mere radikale synspunkter – ifølge Sunstein ofte i negativ afgræsning over for personer eller synspunkter uden for gruppen. Det gælder såvel demokratiske vælgere, der debatterer dagsaktuelle politiske emner, som det gælder klimaskeptikere, religiøse grupper, eller direktørerne i en bank, der bliver enige om at give hinanden bonusordninger, der for enhver udenforstående virker urimelige. Andre eksempler kunne være debatten om muslimer i Danmark eller hadegrupper på Facebook, hvor medlemmerne bekræfter hinanden i et had til en bestemt person, politik, social gruppering o.s.v. Men også højtstående beslutningstagere har ifølge Sunstein en tendens til at undgå kritiske og afvigende synspunkter. Som eksempel nævner han Det Hvide Hus under George W. Bush, hvor de, der som udenrigsminister Colin Powell stod for moderate holdninger, forlod regeringen (side 41-44).

For at substantivere denne påstand fremfører Sunstein en mængde resultater fra socialpsykologi, der illustrerer, hvordan ligsindede der befinder sig i en gruppe, ofte begynder at drøfte de ting, de har til fælles, hvorved gruppens og den enkeltes synspunkter ender med at blive mere ekstreme. De befinder sig i, hvad Sunstein kalder et „ekkokammer“. Centralt for dette fænomen er, at det ifølge de citerede socialpsykologiske studier eksisterer på

tværs af kulturer, lande og historiske perioder, og derfor på en fundamental måde fortæller noget om den menneskelige natur.

Ifølge Sunstein er dannelsen af ekkokamre eftervist i mange sammenhænge, hvor ligesindede bliver mere og mere ekstreme, jo mere de debatterer. Forklaringen skal være, at hvert medlem kun bliver konfronteret med små variationer over det, vedkommende mener i forvejen. Tvivl eller usikkerhed afløses af bekræftelse, fordi man får opfattelsen af, at ens synspunkt er alment udbredt. Det samme gælder den revision, der foregår i løbet af den deliberative proces. I stedet for at søge en ligevægt revurderer man sit standpunkt i lyset af de andre medlemmer i gruppen, hvorved der ifølge Sunstein sker et normskred imod det ekstreme. En lignende dynamik opstår, når nye medlemmer indtræder i gruppen. Her kan social positionering og kamp om anerkendelse betyde, at personer med moderate holdninger over tid bliver *hardlinere*, da dette medfører større status. Ifølge Sunstein bidrager denne dynamik til en social regres i gruppen. For at bevare sin position som ideologisk frontløber, må de enkelte medlemmer overbyde hinanden og undgå at blive *mainstream*. Skal man undgå at miste sin position, må man finde et nyt og mere radikalt synspunkt, hvorved gennemsnittet flytter sig, og processen kan begynde forfra. Modsat kan det have høje omkostninger at vende udviklingen i gruppen. Enten kan man bidrage til den gensidige bekræftelse eller man kan forlade gruppen. Men derved bekræftes dynamikken i den tilbageværende gruppe, hvis medlemmer tilsammen bliver mere ekstreme.

Hvor dette umiddelbart synes at have en række politiske konsekvenser for vores måde at organisere demokratiske fællesskaber, viser Sunstein imidlertid, at der er en dybereliggende epistemologisk dimension i ekkokammeret, nemlig vores evne til selektivt at søge information. Når vi udvælger og bearbejder ny information, har vi en tendens til at søge viden og formodninger, der cementerer vores standpunkter. Antag f.eks. at en epistemisk agent ønsker at forsvare en bestemt teori om et givent domæne. I stedet for at opsøge informationer om, hvilke konkurrerende hypoteser der er til stede og dermed udsætte sit argument for kritik og følgende revision, sker der snarere det modsatte. Personen søger den information, der bekræfter vedkommende i sit forhåbende snarere end den information, der udfordrer teorien. Resultatet er, at tilhængere af teorien lettere identificerer sig med hinanden og udveksler (fejlagtige) informationer og immuniserer sig fra „kognitiv dissonans“ (Sunsteins eksempel er konspirationsteorier, side 110-111).

Dermed fremtræder altså paradokset, at hvor drøftelse er godt for demokratiet, og ekstremisme er dårligt,

kan man producere ekstremisme og polarisering igennem drøftelse. Det centrale spørgsmål bliver derfor, hvordan man kan modvirke ekkokamre, der stimulerer ekstremismen. Det er næppe efterstræbelsesværdigt at forhindre den deliberative proces, ligesom de færreste vil opgive demokratiet. På samme måde hjælper saglige argumenter fra grupper, der opfattes som fjender, sjældent ifølge Sunstein. Derimod er det vigtigt, at folk med samme baggrund som flertallet i en gruppe giver andre svar og andre perspektiver, og det er vigtigt, at grupper ikke bliver isoleret fra det øvrige samfund. Tilsvarende er det nødvendigt at indrette demokratiet på en sådan måde, at borgerne, f.eks. gennem uddannelse, tilskyndes til at søge en flerhed af informationskilder og få afprøvet deres synspunkter i forskellige holdningsfællesskaber. Bestemte debatformer har da også traditionelt været institutionelt reguleret, f.eks. i parlamentariske debatter eller offentlige dagblade, der sætter rammen om den politiske debat.

Sunsteins tese er generel, men ikke universel. Antag for eksempel at videnskaben bestod af ekkokamre, der aldrig tillod modstridende synspunkter. Resultatet ville være en radikal form for relativisme, hvor forskellige paradigmer eller lokale teorier aldrig ville kunne kritiseres, revideres eller forbedres, og hvor medlemmerne af de forskellige skoledannelser, aldrig ville kunne kommunikere deres resultater til andre. Selvom dette desværre i visse situationer synes at være tilfældet, er det langt fra en almen karakteristik. Et afgørende kendetegn ved videnskaben er den systematiske undersøgelse af domæner af virkeligheden ved brug af videnskabelige metoder, der udvælges, kritiseres og revideres i lyset af ny evidens eller bedre argumenter – og dermed bryder ekkokammeret.

Sunsteins analyse virker overbevisende. Det er en anbefalelsesværdig og tankevækkende bog. Argumenterne er velbegrundede og støtter sig til signifikante empiriske resultater. Men bogen efterlader samtidig sin læser med et uafklaret spørgsmål. Hvad er konsekvensen? Hvordan undgår vi at undergrave vigtige institutioner i demokratiet i vores forsøg på at modvirke ekstremisme? Her skal jeg ikke antaste det overordnede projekt, Sunstein lancerer. Deliberative demokratiteoretikere kan med fordel tage udfordringen op og erkende de meget idealiserede betingelser, der skal være opfyldte, før vi i den demokratiske proces etablerer rationel konsensus og fordomsfri kommunikation. Men det værd at pege på nogle centrale udfordringer for den demokratiske model, hvis vi beslutter os for at modvirke radikale synspunkter.

Friheden til at samle og ytre sig efter overbevisning er en central forudsætning for det liberale demokrati. Selvom det i visse tilfælde kan føre til ekstremisme, må man være særdeles påpasselig med at tillempe denne

maksime. Man kan heller ikke afvise, at ekstremisme i visse tilfælde er befordrende for demokratiet. Tag for eksempel en oplysningstænkner som Voltaire. Med samtidens øjne var hans synspunkter ekstreme. Det samme var det „ekkokammer“ af oplysningstænkere, som han var en del af og hvis medlemmer i Det Franske Akademi bekræftede hinanden i rigtigheden af universelle menneskerettigheder og magtens deling. Alligevel har vi høstet væsentlige og velbegrundede intuitioner om menneskets ukrænkelighed og samfundets struktur fra disse tænkere, som vi formentlig ikke ville være foruden. Listen af ekkokamre er principielt uendelig. Men Sunstein leverer ikke et analytisk redskab, hvormed vi kan skelne imellem Det Franske Akademi og totalitære bevægelser. Og det er et problem. Der er en afgørende kvalitativ forskel mellem typen af ekkokamre, som ikke kan forklares ud fra deres sociale dynamik, men som kræver vi forstår de institutioner og betingelser, hvori de udfolder sig.

Et givent ekkokammer kan udvikle stærke synspunkter, som medlemmerne fører i marken. På et tidspunkt støder de imod andre synspunkter eksternt – og en kappestrid om den rigtige samfundstolkning og de fundamentale værdier kan begynde, der ideelt bidrager til at udvikle den fælles politiske kultur. Alternativt, hvis hver enkelt borger altid søger en midterposition og altid tager kritik fra andre alvorligt, vil idéudviklingen i samfun-

det forstumme, og der kan udvikle sig et vakuum, hvor konkurrencen mellem synspunkter og ideologier mister sin relevans. Med andre ord ender vi i en situation, som flere teoretikere de seneste år har kaldt en „afpolitisering af det politiske“. Det vil sige en situation, hvor modsætninger i politik neutraliseres og det politiske felt mister sin normative kraft; hvor substanspolitik erstattes af midtersøgende holdninger og strategier, der målrettet søger at tilfredsstille vælgerne, men ikke skaber nye idéer om det retfærdige samfund. Politik reduceres til rationel og pragmatisk administration, som ingen kan være uenige om. Eller anderledes formuleret, politik forudsætter gruppepolarisering. Men kun til en vis grænse.

Alligevel er Sunsteins konklusion valid. Ikke mindst i den amerikanske kontekst, den er skrevet, hvor der eksisterer radikale konspirationsteorier, væbnede militser, folkebevægelser for intelligent design, o.s.v. Sunstein minder os ikke mindst om, at internettet og blogosfæren i modsætning til det ofte fejrede ideal om nye sociale medier, kan bidrage til mere ekstreme, og ikke mindre ekstreme synspunkter og derfor næppe er velegnet som fremtidens politiske platform.

David Budtz Pedersen, Ph.d.-stipendiat i filosofi, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Københavns Universitet

Frihed frem for forandring?

Danida, Udenrigsministeriet, 2010

Frihed fra Fattigdom – Frihed til Forandring. Strategi for Danmarks udviklings samarbejde

<http://danida.netboghandel.dk>,

36 sider, strategien er gratis.

Den nye strategi for Danmarks udviklingsbistand har til formål at præsentere de centrale politiske prioriteringer, værdier og principper for dansk udviklingspolitik. Strategien er fuld af banaliteter og vidtløftig tale; der er for mange målsætninger og kun få konkrete anvisninger på, hvordan de skal opfyldes. Og derfor er det ikke nogen helt nem sag at anmelde. Læg hertil det forhold, at jeg ikke er en ekspert på dansk udviklingsbistand. Min indfaldsvinkel vil derfor være i hvilken udstrækning strategien harmonerer med den nyere udviklingsøkonomiske forskning.

Det første der falder i øjnene ved læsning af strategien er det enorme fokus på frihed og demokrati. En hurtig søgning afslører at ordene frihed og demokrati optræder henholdsvis 76 og 44 gange. Til sammenligning optræder fattigdom 45 gange, økonomisk vækst 17 gange, og teknologi, den faktor som forklarer størstedelen af indkomstforskellene på tværs af lande, optræder kun 11 gange. Strategien er også alt for ambitiøs. Dansk bistand skal fremme frihed, demokrati, menneskerettigheder, økonomisk vækst, beskæftigelse, ligestilling, stabilitet, miljø og klima. Det kan dansk bistand selvfølgelig ikke. Det bevirker samtidig, at strategien kommer til at mangle

et veldefineret succeskriterium, den kan måles op mod. Endelig forekommer det urealistiske ambitionsniveau en smule pudsigt i lyset af den verserende debat om, hvorvidt udviklingsbistand overhovedet virker.

I det følgende vil jeg antage, at det primære formål med at give udviklingsbistand er at hjælpe folk ud af fattigdom. Dette forudsætter økonomisk vækst, selvom vækst ikke er en tilstrækkelig betingelse. I lyset af den antagelse er det overvældende fokus på frihed og demokrati påfaldende. Selvom vi får at vide, at bæredygtig udvikling og varig fattigdomsbekæmpelse forudsætter demokrati, så er det langtfra oplagt, at demokrati og vækst er supplementære størrelser tidligt i udviklingsprocessen (Kina, Vietnam, og Sydøstasien synes at fortælle en anden historie). Det kan være fint at forfølge demokratisering kompromisløst, hvis man mener, det har en værdi i sig selv; men at gøre det med det formål at skabe vækst og udvikling er der ikke belæg for. Rige lande er generelt mere demokratiske end fattige, men det afspejler formentlig en omvendt kausalitet (eller en helt tredje udeladt faktor). Det er meget svært at dokumentere, at demokratisering skulle have en efterfølgende effekt på den økonomiske vækst.

Hvis vi alene betragter den økonomiske vækstproces, så ved økonomer overraskende lidt om, hvordan man kickstarter den. Vi ved en masse om de *nødvendige* betingelser for økonomisk udvikling, men vi kender ikke de *tilstrækkelige* betingelser. Der skal være en vis infrastruktur på plads, en vis åbenhed over for international handel og en vis makroøkonomisk stabilitet, etc., men disse forhold sikrer ikke i sig selv vækst. Vi kan med andre ord ikke rådgive et udviklingsland om, at hvis man implementerer denne eller hin politik/reform, så vil vækstprocessen tage fart. Økonomer taler i stigende grad om, at de *begrænsende faktorer* for vækst varierer over tid og sted (se f.eks. Dani Rodriks bog *One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions, and Economic Growth*).

Betragt eksempelvis korrupsion. Strategien fremhæver, at korrupsion er gift for udvikling og hæmmer den økonomiske vækst. Man vil derfor bekæmpe korrupsion i alle dens former. Men hvad nu hvis korrupsion ikke er en bindende begrænsning for væksten, giver det så mening at bruge knappe ressourcer på at bekæmpe korrupsionen? Hvis vi ser på to programsamarbejdslande, Bolivia og Vietnam, så er de ifølge Transparency International akkurat lige korrupte (begge er placeret 120/180, hvor Danmark er 2/180 i 2009). Kigger vi i stedet på væksten i (real) BNP per indbygger, så har Vietnam (en af verdens hurtigst voksende økonomier) klaret sig langt bedre. Korrupsion synes altså ikke at være en begrænsende faktor i Vietnam. I Bolivia er situationen formentlig en anden

pga. de mange naturressurser. Derfor er det ikke god udviklingspolitik ubetinget at ville bekæmpe korrupsion (eller fremme demokratisering for den sags skyld).

Når vi nu ved så lidt om, hvad der kickstarter den økonomiske vækst i specifikke landesammenhænge, så burde man fokusere mere på *processer* frem for konkrete tiltag såsom korrupsionsbekæmpelse. Det handler om at skabe et miljø, som er befordrende for mere eksperimenterende projekter. Det handler om at opdage niches, der ikke hæmmes af de bindende begrænsninger i økonomien. Eksport af IT-services passer f.eks. perfekt til Indiens situation: denne niche er ikke begrænset af Indiens utilstrækkelige fysiske infrastruktur, men kan i stedet nyde godt af billig, veluddannet og tilmed engelsktalende arbejdskraft. Opdagelsen af denne niche har været uendelig værdifuld for Indien. Her er det vigtigt at bemærke, at det *samfundsmæssige afkast* af denne opdagelse langt overstiger det *private afkast*. Det vil med andre ord sige, at markedet ikke sikrer den nødvendige grad af samfundsgavnlig „opdagelse“. Her kan udviklingsbistanden spille en vigtig rolle, idet bistand, til forskel fra privat kapital, kan tage samfundsmæssige hensyn. Bistanden skal hjælpe med at iværksætte pilotprojekter med potentiel stor samfundsværdi. Og her er det glædeligt, at strategien fremhæver viljen til at tage risici: „Store gevinster kræver satsninger“. Det store spørgsmål er bare, hvordan man institutionaliserer risikovillig adfærd. På det punkt er strategien desværre tavs.

En anden form for bistand er den mere palliative bistand, som har til formål at stille de mest udsatte grupper en smule bedre. Her tænkes på helt simple tiltag såsom uddeling af myggenet, mikrokredit, simple sundhedsprogrammer, bygning af brønde, *conditional cash transfer*-programmer, etc. Denne type bistand bringer ikke mange mennesker ud af fattigdom, men vi ved hvad der virker og ikke virker. Grunden hertil er, at bistanden er evidensbaseret; dens effektivitet undersøges via såkaldte randomiserede evalueringer. Finder man ud af, at en given intervention virker, kan den skaleres op. Evalueringer rummer også et element af *offentligt gode*, idet andre donorer også har glæde af den tilvejebragte information. Den nye strategi for Danmarks udviklingsbistand fremhæver da også netop, at udviklingsresultater skal dokumenteres og kommunikeres. Men desværre står der ikke noget om, hvordan evalueringerne skal udføres. Det er et problem, idet evidensbaseret bistand stiller meget strenge krav til det statistiske design; og det er man udmærket klar over i Danidas maskinrum. Den evidensbaserede strømning er en af de mest interessante nyorienteringer inden for udviklingsbistanden i mange år. Derfor er det ærgerligt,

at man ikke i strategien eksplicit binder sig til at fremme denne type af udviklingsbistand.

En interessant og eksplicit udmelding i strategien er derimod, at Danmark skal fokusere sit engagement på færre lande. Det er en modig beslutning. Fokus på færre lande giver velsagtens nogle specialiseringsfordele, som forhåbentlig opvejer ulemperne. En mere diffus udmelding vedrører den uomtvistelige kendsgerning, at en række mellemlandslande (Kina, Indien, Brasilien, Sydafrika, de arabiske lande) spiller en stadig større rolle som donorer. Fælles for disse lande er, at de ikke fokuserer på frihed og demokrati på samme måde som Danmark. Vi får at vide, at man vil samarbejde med disse lande, og at man vil gå i „kritisk dialog“ med dem, hvis deres indsats strider mod internationale principper og værdier. I lyset af den enorme fokus strategien har på frihed

og demokrati, så kunne man godt have været lidt mere eksplicit her.

Endelig skal strategien roses for at klargøre, hvorfor vi overhovedet giver udviklingsbistand. Verden er under kraftig forandring og globaliseringen har gjort os mere indbyrdes afhængige, det er indlysende rigtigt. Global fattigdom skaber en række grænseoverskridende problemer, det er også korrekt. Udviklingspolitik er derfor en central del af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik, som det fremhæves. Man kan debattere såvel størrelsen af som målsætninger for den danske bistandsindsats, men vi kommer ikke uden om at have en.

Thomas Barnebeck Andersen, professor, ph.d., Institut for virksomhedsledelse og økonomi, SDU

Masser af metoder

Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen og Robert Klemmensen (red.), 2010

Metoder i statskundskab

Hans Reitzel, København.

460 sider, 498 kroner.

Karl Popper skrev engang, at metode binder videnskaberne sammen. Poppers indsigt kan passende danne grundlag for en anmeldelse af bogen *Metoder i statskundskab*, anmeldt af to sociologer. De ca. 450 sider fordelt på 19 kapitler er skrevet af udøvende, danske forskere inden for statskundskab, og har som sit publikum statskundskabsstuderende på bachelorniveau. Bogen er delt op i fire dele. Første del introducerer grundlæggende metodologi og videnskabsteoretiske overvejelser, anden del gennemgår metoder til indsamling og analyse af kvalitative data, tredje del metoder til indsamling og behandling af kvantitative data, og endelig afslutter fjerde del med overvejelser om kombination af metoder og formidling af resultater. Vi beskriver bogen med afsæt i vores sociologiske baggrund og behandler primært de to hovedområder i bogen, nemlig kvalitative og kvantitative metoder.

Bogens første del starter lovende med en skitse af bogens videnskabsteoretiske grundlag. Her fremhæver forfatterne, at statskundskab er en *videnskab*. Bruger man metoder systematisk og i henhold til alment accepterede, videnskabelige regler, kan man, ifølge redaktørerne, kumulere og generalisere viden om den politologiske vir-

kelihood. Her er det på den ene side rart at se, at forfatterne eksplicit vælger videnskabsteoretisk position. På den anden side savner man dog også, at andre positioner end den kritisk rationalistiske berøres. Bogen indeholder således ikke mange anvisninger for studerende, der bekender sig til konstruktivistiske positioner. Bogens første del indeholder også metodologiske overvejelser. Forhold som forskningsspørgsmål, hypoteser og forskningsdesign diskuteres på pædagogisk og letlæselig vis. En særlig force ved disse introducerende kapitler er, at for hvert afsnit, der introducerer et nyt begreb, defineres begrebet entydigt som noget af det første i afsnittet. Især kapitel 4 om forskningskriterier af Bøgh Andersen står frem som en eksemplarisk gennemgang af basale videnskabelige kriterier.

Bogens anden del lægger ud med et kapitel om kvalitative datakilder. Her tages udgangspunkt i allerede eksisterende datakilder i form af nedfældede dokumenter. Kapitlet gennemgår grundigt en række kriterier for udvælgelse af dokumenter. Derefter nævnes interviews og observation som andre mulige datakilder. Mens observa-

tion befinder sig i marginen af statskundskabens metodemæssige landskab og derfor ikke behandles yderligere, beskæftiger kapitel 6 sig med indsamling af interviewdata. Kapitlet fokuserer på semi-strukturerede enkeltinterviews og fokusgruppeinterviews, og berører både overvejelser om kvalitetskriterier, valg af interviewform, forberedelse og gennemførelse af interview, sampling og dokumentation af interviewet. Kapitlet er grundigt og i høj grad henvendt til den helt uerfarne interviewer. Spørgsmålet er, om noget af dette allerede er tilstrækkeligt beskrevet andetsteds (f.eks. Kvaales *InterView*), og om forfatterne i stedet kunne bruge mere plads på eksempler og brug af vignetter og øvelser.

Kapitel 7 er det eneste, der direkte beskæftiger sig med analyse af kvalitative data. Kapitlet fokuserer på to former for analyse: kodning og diskursanalyse. Hovedvægten er på kodning, som gennemgås grundigt og pædagogisk, både i forhold til åben og lukket kodning. Vi studser imidlertid lidt over sprogbrugen: Vi anmeldere betragter kodning som en måde at *organisere* sine data på, ikke som en decideret måde at bedrive *analyse* på. Naturligvis går de to ting hånd i hånd, men vores pointe er, at en kodning ikke i sig selv resulterer i en udførlig analyse; den kræver yderligere arbejde. Dette skridt berøres ganske kort i kapitlet (med Harrits' analyse af politikopfattelser på tværs af klassebaggrund som fint eksempel), men kan måske udgøre en hurdle for mange studerende, hvorfor der gerne måtte have været brugt mere plads på at vise dette. Afsnittet om diskursanalyse gennemgår meget kort forskellige varianter af diskursanalyse. Vi savner her en illustration af de analytiske redskaber, de forskellige retninger giver, og dermed til hvilke typer af analyser, de hver især er egnede. En henvisning til Jørgensen & Phillips' (*Diskursanalyse som teori og metode*, 1999) særdeles anvendelige indføring i diskursanalyse kunne her være guld værd for den interesserede studerende. Desuden berøres det radikalt anderledes videnskabsteoretiske grundlag, som disse tilgange har, ikke. I lyset af bogens overordnede grundighed er denne udeladelse overraskende.

Kapitel 8 handler om display som en metode til produktion og præsentation af kvalitative data. Metoden hævdes at vedrøre hele processen fra start til slut, men som læser bliver man ikke helt overbevist om metodens særlige bidrag. Derfor fremstår display primært som et redskab til overskuelig præsentation af forskningsresultaterne, og kapitlet ville måske passe bedre ind i det afsluttende kapitel om formidling.

Kapitel 9 omhandler process tracing, mens kapitel 10 behandler konfigurationelle komparative metoder. Begge kapitler er velskrevne og grundige i deres behandling af emnet (med gode anvisninger). Mens process tracing

er en metode til at undersøge kausale sammenhænge „i virkeligheden“, bruger de konfigurationelle komparative metoder mængdelære til at studere forskelle og ligheder mellem f.eks. stater. Kapitlerne har det til fælles, at de placerer sig mellem kvantitative og kvalitative metoder, og dette bevirker, at deres placering i bogens kvalitative del er lidt overraskende. Vi kunne således også se disse kapitler indgå i en selvstændig del om kombination af metoder.

Bogens tredje del gennemgår kvantitative data og analyser. Her er især de tre første kapitler fremragende. Kapitlerne kan bruges i undervisning på stort set alle niveauer. Møller Hansen gennemgår på overbevisende vis i kapitel 11 forskellige datakilder som f.eks. surveydata og registerdata, og opsummerer i tabel 11.3 fordele og ulemper ved forskellige kilder. Møller Hansen gennemgår videre i kapitel 12 spørgeskemakonstruktion, hvor han bl.a. trækker på studier, der anvender såkaldte surveyeksperimenter. Givet kompleksiteten af dette område er det imponerende, hvor elegant forfatteren kommer igennem de centrale overvejelser, man bør have i designet af spørgeskemaer. På side 287-292 gennemgås således otte gode råd til konstruktion af spørgsmål, som vil være oplagte at inddrage i undervisningen i elementær metode. I kapitel 13 gennemgår Risbjerg Thomsen på eksemplærisk vis stikprøveudvælgelse. Gennemgangen overgår alle tidligere grundbogsintroduktioner, vi er stødt på, og kan derfor varmt anbefales. Inden vi beskriver kapitlerne 14-16, skal det kort nævnes, at Bang Petersens kapitel 17 om indekskonstruktion er en rigtig pædagogisk introduktion til en praksis, der er udbredt blandt kvantitative politologer. Han gennemgår formative og reflektive indeks, og kapitlet kan anbefales som introduktion til emnet i andre fag.

Kapitlerne 14-16 gennemgår univariate, bivariate og multivariate analyser af kvantitative data og fungerer dermed som en introduktion til „hvad man kan med kvantitative data.“ En kritisk kommentar kunne være, hvad disse kapitlers egentlige bidrag er, især set i forhold til de mange eksisterende, gode introduktionstekster til kvantitative metoder. I kapitel 14 gennemgår Møller Hansen og Welling Hansen variabeltyper, forskellige fordelingsmål og grafisk fremstilling af data. Beskrivelserne af fordelingsmål er gode, men vi mener, at f.eks. inddragelse af kurtosis, skewness og inter-quartile-range er tæt på *overkill* i forhold til, hvor meget disse mål anvendes i samfundsvidenskabelig forskning. I kapitel 15 gennemgår de samme to forfattere på fin vis opsætning, læsning og test af krydstabeller. Forfatterne gennemgår også kendte korrelationsmål. Man kan imidlertid spørge til relevansen af Kruskal-Goodmans gammakoefficient. Bruges gamma

i den fremmeste internationale politologiske forskning i dag? Det kan denne anmeldelses forfatter ikke svare på, men f.eks. i den internationale litteratur om social arv er det mere undtagelsen end reglen.

Med præsentationen af krydstabeller og korrelationer i kapitel 14 lægges der op til Lolles og Klemmensens kapitel 15 om multivariate analyser, hvilket betyder krydstabeller med tre variable og lidt overraskende *ikke* regressionsanalyse (som os bekendt er meget udbredt i politologisk forskning). Vi bevæger os dermed ind i spørgsmålet om statistisk kontrol. Kapitel 15 gennemgår på sikker vis, hvad det vil sige at kontrollere en sammenhæng for en tredje variabel. Interaktion, spuriøsitet og forklaring præsenteres klart og illustreres med eksempler. Der er imidlertid én brist i præsentationen, og den vedrører spørgsmålet om kausalitet. Denne brist gælder for bogen i sin helhed. På intet tidspunkt har vi fundet en rigoristisk definition af kausalitet. I kapitel 4 og 15 nævnes fire kriterier, der minder om Cox' kriterier (selvom der ingen referencer er). Samtidig bruges et væld af begreber for kausale relationer (kausalanalyse, kausale sammenhænge, kausalstudier), hvilket bidrager til uklarheden. Givet den voksende litteratur om kontrafaktiske kausalitetslutninger kunne man godt have ønsket sig en grundig diskussion af „selektionsproblemet“. Fraværet af sådan en diskussion er problematisk, fordi det f.eks. leder forfatterne af kapitel 15 til at postulere, at „vi ved, uddannelse generelt øger tolerancen over for anderledes tænkende“ (s. 377). Hvor „ved“ forfatterne det fra? Kunne det være en selektionseffekt? At det er nogle særlige mennesker, der får høje uddannelser, og at de måske var tolerante, *inden* de fik uddannelsen, og at det derfor ikke er uddannelse, der påvirker tolerancen, men noget andet, vi ikke kan se (dvs. tredjevariablen er uobserveret for os som forskere).

Bogen og især kapitel 15 er med andre ord ikke helt entydig, når det kommer til det centrale emne kausalitet.

Bogen rundes af med et kapitel om kombination af metoder samt et kapitel om formidling af resultater. Førstnævnte kapitel er meget kort. Forskellige kombinationer af metoder diskuteres, men en egentlig „mixed methods“-diskussion tages ikke. Sidstnævnte kapitel giver studerende råd til, hvordan man disponerer en videnskabelig tekst. Her fortjener bogens redaktører særlig ros for at medtænke formidlingsdimensionen i en grundbog om metoder.

Samlet set er *Metoder i statskundskab* nok mere en introduktion i bredden end i dybden og fungerer fint som en gennemgang af „mainstream“-metoder i nutidig politologi. Bogen er pædagogisk veltilrettelagt, og næsten alle kapitler kan læses enkeltstående. Bogen er også spækket med nutidige eksempler fra politologien, hvilket gør bogen nærværende og aktuel. Hovedparten af kapitlerne giver konkrete råd og „how to do“-anvisninger, målrettet studerende. Dette er dog samtidig bogens begrænsning. Man når sjældent i dybden, og dermed skal bogen suppleres af andre introduktionstekster til de emner, bogen gennemgår. Men det ændrer ikke ved, at bogen indeholder „masser af metoder“, som vil kunne inspirere og lære folk at studere den politologiske virkelighed systematisk og, forhåbentligt, videnskabeligt.

Kristian Bernt Karlson og Signe Ravn

Begge cand.scient.soc. og ph.d.-stipendiater på hhv. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd og Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.